

**CUMHURİYET DÖNEMİ (1935-1950) TÜRK HİKÂYESİNDE DEĞERLER
İNŞASI: AİLE KURUMUYLA İLGİLİ DEĞERLER****

**ESTABLISHMENT OF VALUES DURING THE REPUBLIC PERIOD (1935-1950)
IN TURKISH STORY: VALUES RELATED TO FAMILY INSTITUTION**

**УСТАНОВЛЕНИЕ ЦЕННОСТЕЙ ТУРЕЦКОГО ОБЩЕСТВА В
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ПЕРИОД (1935-1950): ЦЕННОСТИ СЕМЕЙНЫХ
ИНСТИТУТОВ**

Çare TUFANER*

ÖZ

Değer kavramı insana özgüdür. İnsanlar ait oldukları toplum, ahlak anlayışı, inançlar, gelenekler ve gelecek tasarımı doğrultusunda gelecek nesilleri oluştururken ve diğer insanlarla topluluk içinde yaşarken bu değerleri ortaya koyar, geliştirir, uygular ve öğretirler. Bu açıdan düşünüldüğünde değer kavramının birkaç boyutu ortaya çıkar: evrensel değerler, milli değerler, ahlaki değerler, kültürel değerler, inançsal (dini) değerler vb. Bunların arasında, hem tüm insanlık adına geliştirilen değerlerle çelişmeyen hem de yerel düzeydeki darlaşma ile betimlenemeyecek olan ama içinde barındırdığı insan topluluğunun yaşamsal uygulamalarını, farklılıklarını, gelecek tasarımını da içine alan dize milli değerlerdir. Cumhuriyet dönemi de üst kimlik olarak Anadolu coğrafyasının mayasını temele alan Türk değerlerini işler ve onları sanat, edebiyat ve en özel kapsamda romanda işlemeye başlar. Toplumu oluşturan sosyal birimciklerin en temeli olarak aile kurumu kendini gösterir, bu açıdan ailenin kurulması, geliştirilmesi, sağlamaştırılması gelecek nesillerin de iyi yetişmesi ve sağlıklı bir toplum yapısının ortaya çıkarılması anlamına gelecektir.

Makalemizde 1935 ile 1950 yılları arasında basılı hikâye kitaplarında yeni kurulan siyasi ve sosyal devlet düzeninin aile üzerindeki yenilik izleri incelendi. Hikâyelerde aile kurumuyla ilgili değerler; aile kurma kararı, aile olmanın sorumlulukları, huzurlu aile yapısı, aile kurumunun dağılması/boşanma başlıkları altında değerlendirildi. İncelediğimiz dönemde eşlerin birbirine denk olması ve çiftlerin birbirlerini eş olarak istemeleri, ailede hem kadının hem de erkeğin üretmesi gerektiği, çeşitli sebeplerle anlaşmazlık durumunda medenice boşanmanın gerçekleşmesi gerektiği yönündeki düşünceler ortaya kondu. Bu nedenle hikâyelerin yeni toplumsal yapıyı kurmada eğitici, yönlendirici bir işlev taşıdıkları tespit edildi.

** Bu çalışma “ Cumhuriyet Dönemi Türk Hikâyesinde (1935-1950) Ahlak Anlayışı ve Değerler İnşası” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

* ORCID: [0000-0001-6579-927X](https://orcid.org/0000-0001-6579-927X) Öğretim Görevlisi, Adıyaman Üniversitesi, SHMYO, ctufaner@adiyaman.edu.tr

Cumhuriyet Dönemi (1935-1950) Türk Hikâyesinde Değerler İnşası: Aile Kurumuyla..

Anahtar Kelimeler: *Cumhuriyet Dönemi, Türk Hikâyesi, Değerler Eğitimi, Toplum, Aile Birliği*

ABSTRACT

The concept of value belongs to human. People form, develop, implement and teach these values in line with the society they live in, their understanding of morality, beliefs and traditions and also how they design the future for their generations to come. Considering from this perspective, one can encounter a few dimensions of the concept of value: universal values, national values, moral values, cultural values, and religious values etc. Among these types of values, the one which is not in conflict with basic human values and can't be depicted to the local narrowing but at the same time based on the societal practices and future design of a specific society is called National Values. The Republic period of Turkey accepts Turkish National values as an upper identity and starts imprinting them in art, literature and specifically in novels.

The family institution manifests itself as the most basic of the social units that make up the society, in this respect, the establishment, development and solidification of the family will mean the well-grown and healthy structure of society.

This article examines the printed story books in the period between 1935 and 1950, to observe the effects of the newly established political and social state order on the family institution. Main topics in the story books, related to family institution are classified as; the decision to start a family, responsibilities of being a family, a peaceful family structure, dissolution of the family/divorce. During the specified time period, following ideas were derived from the story books; consensus of both spouses for marriage, spouses had equal rights, each spouse needed to contribute to the family and if needed divorce should happen in a civilized way. In conclusion, we observed that story books impact the new society structure through education and guidance.

Keywords: *Republic Period, Turkish Story, Values Education, Society, Family Institution*

АННОТАЦИЯ

Концепция ценностей уникальна для человека. Люди формируют своё поколение в соответствии с обществом, моральным пониманием, верованиями, традициями и по его будущему, которому они принадлежат. Живя в сообществе с другими людьми, они выдвигают, развивают, внедряют и учат этим ценностям своих потомков. С этой точки зрения существует несколько аспектов концепции стоимости: общечеловеческие ценности, национальные ценности, моральные ценности, культурные ценности, религиозные ценности и т. д. Среди них есть национальные ценности, которые не противоречат ценностям всего человечества, и которые не могут быть локальными. Они со своей разновидностью также являются частью жизненной практики. Это и есть будущий дизайн человеческого сообщества, в котором оно содержится. В республиканскую эпоху превосходная идентичность стал очагом турецких ценностей, основанная на традиции анатолийской части Турции. Она начинает выявлять себя в искусстве, литературе и наиболее субъективном контексте разных романов. Семейный институт проявляется как самая фундаментальная из социальных единиц, составляющие общество, Вэтом отношении создание, развитие и консолидация семьи будет означать, что будущие поколения будут хорошо воспитаны и будет основана здоровая социальная структура.

В нашей статье рассматриваются следы недавно установленного политического и социального государственного устройства семьи в рассказах изданных между 1935 и

1950 годами. Исследование включает в себе основы семейных ценностей, имеющие место в рассказах. Само решение о создании семьи оценивалось по следующим категориям: семья, миролюбивая структура семьи, распад/развод института семьи. В течение анализируемого нами периода было установлено, что супруги должны быть равны, пары должны желать друг друга как супругов, как мужчина, так и женщина должны вкалывать ради семьи, а в случае разногласий по разным причинам должен произойти развод. После исследования разных рассказов было установлено, что эти истории имеют образовательную и направляющую функцию в создании новой социальной структуры.

Ключевые слова: *республиканский период, история Турков, обучение к значениям ценностей, общество, семейный союз*

1. Giriş

İnsanlık tarihi, değerler dizgelerinin şekillenmesi ile birlikte uygarlık algısının gelişimine sahne olmaya başlamıştır. Değerler dizgesi birçok diğer kıstasla birlikte insan ile hayvan arasındaki farklılıkların belirlenmesi açısından önemlidir. Hayvanların değerleri, kavramları, dile dayalı iletişimleri, bellekleri yoktur ve bu yüzden de eğitim öğretim gibi olgular onların bir gerçeği değildir. Ne zaman ki dil insan tarafından kuruldu ve zaman içinde gelişti, o zaman çok daha önemli bir aşama da kat edilmiş oldu. Bu aşama toplumsal belleğin kayda geçirilmesi aşamasıdır ve ilk olarak sözlü gelenekle başarılan sonrasında ise yazı ve günümüzde ise hem sözlü hem yazılı hem görsel hem de dijital olanaklarla işlenen bir duruma geldi. Bu süreç içinde yöntemleri ve değer tanımlamaları farklılık gösterse de kültürlere, coğrafyalara, milli özelliklere, cinsiyete, din ve inanç algılarına göre biçimlenen değerler dizgesi insan unsurunun belleğe sahip olması ve kendini, kimliğini, varlık alanını, bilincini ve geleceğini belirli kurallar doğrultusunda belirlemek istemesi açısından çok eski dönemlerden beri kendini göstermiştir.

İnsanlık tarihi ile birlikte başlayan değer ve ahlak kavramları daha iyi ve güzel bir yaşam arayışını hedefler. Bu nedenle değer kavramı sosyal bilimler için önemli bir araştırma konusudur. Sosyal bilimciler değerleri insan davranışlarını açıklayıp ortaya koymada temel bir gösterge olarak kabul eder (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Değer kavramının farklı açılardan birçok tanımı vardır. Rokeach ve Allport değeri kalıcı bir inanç olarak tanımlar (1973). Welton ve Mallan'a göre değer; davranışın, güzelliğin, etkililiğin ya da kıymetin standartları olarak hizmet eden düşüncelerdir (1999). Güngör değeri; "bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç" (1993:27) olarak tanımlar. Akbaş'a göre değer; kişinin çevresiyle etkileşimi sonucunda içselleştirdiği ve davranışlarını yönlendiren standartlardır (2004).

Değer kavramının tanımlanmasında inanç, tarihsel süreç, iyiye yönelme, çevresel etkileşim gibi ortak unsurlar olduğu görülür. Tüm bu ortak kavramlardan yola çıkarak değer kavramını insanlığın daha iyi ve güzel bir yaşam için geliştirdikleri ortak sosyal bir sistematik olduğunu söyleyebiliriz.

Değerler eğitimi; toplumsal hayatı düzenler, korur ve yönlendirir. Bu nedenle değerler eğitimi, eğitimin temel bir bileşenidir (Clausen, 1968; Güngör, 1993; Atabek, 1999; Burroughs, 2002; Aydın, 2003; Altun, 2003; Egri ve Ralston,

Cumhuriyet Dönemi (1935-1950) Türk Hikâyesinde Değerler İnşası: Aile Kurumuyla..

2004; Hökelekli, 2011). Hökelekli insanın ahlak ve karakterinin yücelmesine hizmet etmeyen eğitim ve öğretim anlayışının hem birey hem de toplum için yetersiz, bozucu ve yıkıcı etkilerinin kaçınılmaz olduğunu savunur (2011). Birey ahlaki varlığı taşıyabildiği ölçüde insandır. Bu ahlaki duruşu taşımayan birey ise hem kendisi için hem de insanlık için zararlı bir varlığa dönüşür.

Edebiyat ise kelime kökeninden başlayarak toplumsal hayata yön verme, şekillendirme, eğitime işlevlerini içinde barındırır (Kaplan, 1970; Kavcar, 2017; Okay, 2015; Özdenören, 2018). Kaplan, edebiyat ve eğitim arasında sıkı bir bağ olduğunu savunur. Kaplan'a göre edebiyat, sadece beyne değil, kalbe ve ruha da tesir eder ve insandan insana duyguların güçlü bir aktarım yoludur (1970). Edebiyat eğitimi, hayata ve olaylara araştırmacı bir gözle; eleştiren, sorgulayan, karşılaştırmalar yapan, sebep-sonuç ilişkilerini dikkate alan, çözümleyen, birleştiren, elde ettiği bilgileri insanlık için kullanılabilir hale dönüştüren, millî ve evrensel değerleri önemseyen bireyler yetişmesine hizmet eder (Güzel, 2006). Edebi eserlerde yaratılan arketipler ile *“tüm toplumların değişik zamanlarda ürettikleri masallarda, halk anlatılarında, destanlarda ve mitlerde, insan doğasının anlaşılması açısından evrensel değerler olarak simge şeklinde bulunan değerleri anlatırlar”* (Aşkaroğlu, 2013:131).

Gerek dünya gerek ülkemiz için ailenin toplumun en temel yapı taşı olması sebebiyle aile ile ilgili konular değerler eğitimi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Antik çağdan beri ailenin korunması, iyiye ve güzele yönelmesinin önemi tüm toplumlar tarafından anlaşıldığı görülür (Kanad,1963). Ailenin alacağı şekillenme ile toplumlar şekillenir ve insanlık yaşamı ortaya çıkar.

Türklerin aile yapısına tarihin her döneminde büyük önem verdiği ve büyük toplumsal varlığın temeli olarak kabul ettikleri bilinmektedir. (Ortaylı,2009; Kağıtçıbaşı,2010; Yavuzer, 2009; Yörükoğlu, 2009). İsviçreli Aile Hukuku Uzmanı Prof. Gaston Jeze de Türk aile yapısı için *“Hiçbir milletin tarihinde görülmemiş bir şekilde genel hayatı inşa ettiğini”* (Miroğlu, 1996:6) belirtir.

Türk edebiyat tarihine bakıldığında aile kavramının hem sözlü hem de yazılı eserler döneminde önemsendiği görülür. Makalemizde incelediğimiz dönem olan 1935-1950 arası Türk hikâyelerinde de aile ile ilgili değerler üzerinde durulduğu tespit edilmiştir. Makalemizde dönem içinde 24 yazarın toplam 51 basılı hikâye kitabı incelendi. Bir makalenin sınırları içinde hikâyelerden doğrudan evlilik kurumuyla ilgili değerler üzerinde duran hikâyelere yer verildi. Dolaylı olarak değerlendirildiğinde ele alınacak hikâye sayısı şüphesiz artacaktır.

İncelenen hikâyelerde geleneksel ahlak anlayışına uygun olarak; aile kurmaya teşvik, aile bireylerinin sorumluluklarını yerine getirme, huzurlu aile olabilme gibi hedefler yer alır. Hikâyelerde yeni sosyal yaşam düzenini kurmaya yönelik olarak, evlilik kararında eşler arası denkliğin ve sevginin sağlanmış olması, boşanmada medeni davranma, bireylerin -kadın ya da erkek- duygularına saygı duyma gibi vurgular yer alır.

2. Aile Kurma Kararı

Dönemin hikâyelerinde sağlıklı bir evliliğin gerçekleşebilmesi için eşlerin fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak birbirlerine denk olması gerektiği üzerinde durulur. Denklik konusunda en çok üzerinde durulan konu yaşların ve fiziki görünümün denkliği olduğu görülür. Görücü usulü evliliklerin yerine eş adayların birbirini seçmesi ve karşılıklı istek duymaları gerektiği vurguları da ön plana çıkar. Hikâyelerde yeni sosyal devlet düzeninin hedeflerini işlemek adına; eş adayının fakir dahi olsa çalışkan, karakterli ve vatanperver olması gerektiği vurguları yapıldığı görülür.

Halid Ziya Uşaklıgil'in *Eski ve Yeni, Kadın Pençesi, Unutulmuş Mektup* hikâyelerinde aile birliğinin sağlıklı yürümesi için evlilikte eşlerin fiziksel, sosyal, ekonomik ve yaş olarak denk olmaları gerektiği fikri yer alır. *Kadın Pençesi* fiziki anlamda çirkin bir adam ile oldukça güzel olmasına karşın zorda kaldığı için evlenen bir kadının hikâyesidir. Fakat bu evlilik kadının aşırı güzelliği ve çekiciliği yüzünden yakın çevrenin önceden tahmin ettiği üzere ayrılıkla sonuçlanır. Genç adam bu ayrılıkla derbeder bir hayatın içine düşer.

Eski ve Yeni adlı hikâyesinde Hacı Zeynel Efendi, kendi seçimiyle değil de parası ve güzelliğinden dolayı çevresindeki yönlendirmelerden etkilenecek Şemsa Hanım ile evlenir. “*Kazasker haremiydi [karısıydı] dediler. Konaktan, akardan [gelirden] bahsettiler. Sultan sarayından çıkmadır diye övdüler. Sarı saçlı, mavi gözlü, pembe beyaz [tenli]; o kadar da geçkin değil, nihayet kırkında ya var ya yok dediler*” (Uşaklıgil, 2011a:39). Fakat eski bir kazasker eşi olan ve sultan sarayında yetmiş Şemsa Hanım'ın eşini küçük gören tavırları vardır. Hacı Zeynel Efendi'ye göre bu evlilikte Şemsa Hanım'ın aradığı efendi değil uşaktır.

Yazar bu hikâyesinde oldukça mizahi bir dil kullanarak evlilikte eş seçiminin önemi üzerinde durur. Para, makam, güzellik gibi birçok unsurun evlilik için yeterli olamayacağı vurgulanır. Hikâyede çevrenin baskısıyla değil bireylerin kendi seçimleri doğrultusunda eş seçiminin yapılması üzerinde durulur.

Unutulmuş Mektup hikâyesinde genç ve güzel bir İngiliz kızı olan Meri, yetmiş yaşında, hastalıklı bir adamla evli olmasından dolayı anlatıcıda yarattığı şaşkınlık ve üzüntü konu edilir. Anlatıcı, Meri'nin gençliğini ve güzelliğini “*bir titiz ihtiyarın altmış senelik itiyad ile [alışkanlıkla] kökleşmiş huysuzluklarına*” (Uşaklıgil, 2011b:29) feda ettiği için genç kadına acır.

Memduh Şevket Esendal ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun incelediğimiz hikâyelerinde aile kurulurken verilecek eş seçimi kararında zenginlik, makam, şöret gibi kıstasların değil çalışkanlık, dürüstlük, vatanperverlik gibi ölçütlerin dikkate alınması gerektiği üzerinde durulur. Her iki yazar da üreten, dürüst ve vatanperver karakterler üzerine kurulacak aileler sayesinde ülkenin kalkınıp huzura kavuşacağını vurgular.

Memduh Şevket Esendal'ın *İki Kadın* hikâyesinde eş seçiminde zenginlik ve gösterişten ziyade çalışkanlık ve karaktere önem verilmesi gerektiği üzerinde durulur. Hikâyede varlıklı bir ailenin kızı olan Behin evlilik çağına geldiğinde mühendis ve zengin olduğu için üzerinde pek düşünülmeden karar verilen Kadri Yerdeniş ile evlendirilir. Kadri, çalışkan birisi olmadığı gibi ekonomik gücünü de

Cumhuriyet Dönemi (1935-1950) Türk Hikâyesinde Değerler İnşası: Aile Kurumuyla..

şüpheli yollarla elde eden bir kişidir. Öte yandan Kadri aşırı bakımlı, iyi giyimli, mikroptan dahi korkacak kadar hassas bünyeli birisidir. Behin eşinin bu özelliklerini beğenmez ve içinde olduğu evlilik ve zenginliğin sadece kâhyalığını yaptığını düşünerek eşinden boşanır. Bu boşanmadan annesi başta olmak üzere ailesi memnun değildir.

Behin, boşandıktan sonra Anadolu'da oturan teyzesinin kızı Müeyyet'in evine misafirlige gider. İdealindeki karşılıklı saygı ve sevgileri olan evlilik yaşamını Müeyyet'in evliliğinde görür. Behin idealindeki eşi "*Yüzü güneşte yanmış olsun. Eve yorgun argın gelsin, bir iş yapmış olduğuna inansın. (...) Evde bir iş odası olsun, orada resim çizerken ıslık çalsın. Ayağına iri kunduralar giysin. Baş açık, ceketsiz sokağa çıksın. Bir işler görsün, adı duyulsun. (...) Benden çok işlerini düşünsün.*" (Esendal, 2016:105) şeklinde ifade eder. Bu özelliklere uygun çalışkan, karakterli, genç ustabaşı olan Enver Ali, Behin'in dikkatini çeker. Behin'in çevresi ve ailesi farklı sınıflardan insanlar oldukları gerekçesiyle böylesi bir evliliğin ancak mutsuzluk getireceğini söylerseler de Behin söylenenleri dinlemez. Behin, Enver Bey'le evlenir, bir kızları olur. Behin kendi yemeğini pişiren, temizliğini yapan, eşine saygı gösteren eşinden de sevgi, ilgi ve saygı gören bir yuva kurar.

Hikâyede eş seçiminde zenginlik, şehrili olmak değil çalışkanlık, becerikli olmak, nazik ve dürüst olmak gibi değerlerin önemli olduğu vurgulanır. Bireyin zenginlik, sahte bir kibarlık ya da üretmenden kazanmak üzerine kurulu boş bir yaşamdan az kazanmasına rağmen çalışkan, karakterli, dürüst bir hayat yaşıyor olması daha önemli görülür. Böylelikle hikâyenin eş seçiminde toplumu belirlenen bir hedefe yönlendirme, eğitime amacı taşıdığı görülür.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Gizli Posta I* hikâyesi genç bir kızın nasıl birisiyle evlenmek istediğini yakın kız arkadaşına anlatan mektubundan oluşur. Genç kız öncelikle kimle evlenmeyeceğini belirtir. Genç kıza göre ülke ağır bir işgal içindeyken kendi menfaatini ve rahatını düşünüp vatan savunmasından kaçanlar evlenilmeyecek kişilerdir. "*Evlenmek mi? Kim? Nerede? Kehribar ağızlıklı bir yeni zenginle mi? Yapmacıklı bir genç şairle mi? Kılıcsız bir zabitle mi? Yapmacıklı bir şairle mi? Sapı gümüşlü gül bastonlu bir memurla mı? Yoksa paçaları kıvrık kısa pantolonu tâ göğsüne kadar çekmiş, fesini yan tarafa yıkmış şımarık bir aile çocuğu ile mi?*" (Karaosmanoğlu, 2017:139) Genç kız vatan savunmasında yer alan birisi ile evlenebileceğini söyler. "*Tasavvur ettiğim koca, ne güzel, ne çirkin, ne genç, ne ihtiyar, ne zengin, ne fakirdir; bu, ya vücudunda bir kurşunun izini, ya gözlerinde bir cengin alevini, ya ağızında bir milli kinin acısını taşıyan bir adamdır.*" (Karaosmanoğlu, 2017:141)

Hikâyede işgal yıllarında yurdun içinde bulunduğu zorlu günlerde kendi menfaatleri, rahatı, kazancı, çıkarları için mücadeleye katılmayan hatta bu zor zamanları bir fırsata çeviren kişiler eleştirilir. Bir genç kız idealindeki eş adayını mücadeleye katılan belki vücudunda vatan uğrunda açılmış bir yarayı çok daha onurlu kabul eder. Vatanın kötü günlerden çıkıp insanını yaşatabiliyor olmasını borçlu olduğu bu gençler hem yüceltilir hem de sosyal hayatta değerlerini bulması için evlilikten başlayarak olumlu bir hedef olarak gösterilir.

Gizli Posta III hikâyesi vatanın zorlu bir işgalden kurtulduktan sonra vatan mücadelesini yeni kurulacak aile yapılarıyla sürdürüleceğini ideal alan bir hikâyedir. Hikâyede bir genç kızın cephede mücadele verip sağ dönen sevgilisinin kendisini aramaması üzerine yaşadığı üzüntüyü dile getirdiği mektubundan oluşur. Genç kız, sevdiği gencin “*Memleket çok değişmiş; İstanbul, hiç eski bildiğim yer değil; ne çehreler eski çehrelere, ne fikirler eski fikirlere, ne hisler eski hislere benziyor*” (Karaosmanoğlu, 2017:147) sitemini duyar ve kendisinin değişenlerden olmadığını mektubuyla ifade etmeye çalışır. Genç kız da memlekette artık vatan uğruna bedel ödemiş olanların önemsenmediğinin, yaşlıların geçim derdiyle, genç dulların rahatlarıyla, genç kızların Frenk bezirgânların yığıldığı kumaş ve koku sandıklarıyla akıllarının başlarından gittiğinin farkındadır. Genç kız tüm bu değer aşınmasına üzüldüğünü ve yeni vatan savunmasının kurulacak vatanperver kişilerin yapacağı evlilikler yoluyla devam edeceğini söyler. “*Cephelerden dönenleri gene siperler bekliyor. Bu siperler yeni kurulacak evlerdir. Ve bu evler, bizim son müdafaa hatlarımızdır.*” (Karaosmanoğlu, 2017:150). Hikâyede yazar, idealist bir tutumla aile kurumunu savaştan sonraki cepheler olarak değerlendirir. Yazar aile kurumunu Milli Mücadelenin bir parçası hatta uzun sürecek bir parçası olarak görür.

Halikarnas Balıkcısı'nın incelediğimiz hikâyelerinde aile değeri ile ilgili olarak eş seçimi üzerinde durulur. Hikâyelerde âşık olunacak/evlenecek eş adaylarından beklenenler; alın teri ile parasını kazanan, doğaya saygı ve sevgiyle bağlı, güvenilir karakterde kişiler olması gerektiği üzerine kuruludur. *Karısını Oltayla Tutan, Ay Işığı, Altmış Altı Bükün Oyunu* hikâyelerinde denize ve doğaya tutkun iki kişinin birbirini eş olarak seçmesi konu edilir. Hikâyelerdeki karakterlerin ortak özellikleri maddi yoksunluk çeken insanlar olmalarına rağmen deniz ve doğanın çiftlerdeki sevgisi nedeniyle huzuru bulan bireyler olmalarıdır. *Açıklıklar Yavrusu* hikâyesinde ise bir genç kız zengin nişanlısını deniz ve doğa tutkusu nedeniyle terk eder.

Açıklıklar Yavrusu hikâyesinde deniz ve doğa sevdalısı Leyla ile makam, para, ev ve gösteriş düşkünü Mümtaz nişanlılardır. Fakat Leyla, Mümtaz'la hayata aynı yönde bakamadıkları için ayrılır. Leyla bu kararı deniz kenarında tek başına kalmak için kaçtığı bir yalnızlık anında alır. Deniz ve doğanın içinde bulunduğu huzuru zengin nişanlısının ona sağladığı lüks yaşamda bulamadığını fark eder. “*İstanbul'da dört duvar arası daracak apartmanlarını; onun içinde de babasının aldığı ve gururla, iftiharla getirdiği lüks koltuğu, biraz tiksintiyle hatırladı. Burada en muhteşem tahtı bile külistür bir iskemle çevirecek bir lüksün ortasında kurulmuş bulunuyordu.*” (H.B., 2014:180). Hikâyede mutlu bir hayat için sevgili/eş ile hayattan beklentilerin ortak olması, doğanın, doğalın, emeğin kıymetli olduğu vurgulanır.

Bekir Sıtkı Kunt'un incelediğimiz hikâyelerinde aile kurumu ile ilgili değerlerde aile kurma kararında denklik, dürüstlük vurguları ön plana çıkar. *Yaldız* hikâyesinde evlilik kararında görücü usulü evlilik, eş adaylarının dürüst olmaması, çalışkan fakat fakir eş adaylarının küçümsenmesi eleştirilir. *Aşk, Aşkı Kamçulayan Bahar, Paralı Kurt, Bir Çaresi Var* hikâyelerinde evliliklerde yaş uyumunun önemli olduğu ele alınır. Bu hikâyelerde yaşlı olan kişinin parası için kullanılan bir araç olacağı vurgulanır.

Cumhuriyet Dönemi (1935-1950) Türk Hikâyesinde Değerler İnşası: Aile Kurumuyla..

Yaldız hikâyesinde evlenme çağı gelen Süheyla'yı hayattaki tek yakını dul annesi olan bir postane memuru ister. Fakat Süheyla'nın ailesi "*memur değil, mümeyyiz imiş*" (Kunt, 1941:106) diyerek postane memuruna ret cevabı verir. Aile Süheyla'ya daha zengin bir eş bulmak için birkaç Fransızca kelime öğrenmesi adına okula verip piyano dersleri aldırır. Bir çöpçatan maharetiyle paşa yeğeni, müsteşar yardımcısı sıfatlarıyla karşılarna çıkarılan bir damat adayı ile kızları Süheyla'yı adeta kaçırarak istemezcesine aceleyle evlendirirler. Fakat gerçekler birkaç ay içinde ortaya çıkar. Ne Süheyla gerçekten Fransızca ve piyano bilen kültürlü birisidir ne de evlendiği adam işi gücü olan zengin bir adamdır. Hatta damat da Süheyla ile zengin olduğu ve borçlarını ödebileceği ümidiyle evlenen bir meczuptur. Hikâyede evlenme kararı alınırken kişilerin zenginlik, gösteriş, makam kriterlerinden ziyade çalışkanlık, dürüstlük, karakterli olmak gibi değerlere önem vermesi gerektiği üzerinde durulur.

Paralı Kurt hikâyesinde Rıfat Körükçü adındaki yaşlı karakter bütün gençliğini azim ve hırsıyla zengin olmak için çalışmış bir kişidir. Rıfat Körükçü tüm maddi emellerine kavuşur fakat bir aile kuramaz. Yaşlılık döneminde yaptırdığı bir apartmanında kiracısı olan çiftten kadının zenginlikte ve parada gözü olduğunu anlayınca kadının eşini terk etmesine neden olur. "*Eh bu güzellikte bir kadın, nasıl olsa bir paralı kurdun pençesine düşecek... İşte o paralı kurt ben oldum.*" (Kunt, 1948:66) Rıfat Körükçü kadını istediği an bırakacağını söylese de gittikçe ona daha sıkı bağlanır ve mal varlığının bir bölümünü onun üzerine yapar. Fakat hikâyenin sonunda genç yeğenin eve "*daha sık*" geldiğini söylemesinden de anlaşılacağı üzere genç kadın "*paralı kurt*"tan edindiği parayla kendine başka hayatlar kurar. Hikâyede aşk, evlilik gibi kavramlarda yaş ve sosyal denkleğin olması gerektiği gelenekçi bir ahlaki anlayışla ele alındığı görülür.

Kenan Hulusi Koray'ın incelediğimiz hikâyelerinde evlilik kararında yaş, fiziki, sosyal denklik ve eşler arası sevgi, aşk duygularının olması gerektiği vurgulanır. *Aşk ve Otomobil* hikâyesinde otuz yaşında, kilolu ve henüz top dahi oynamasını bilemeyen Ziya Turgut ile on yedi yaşındaki güzel, kalabalık bir sosyal çevreye sahip Berin nişanlanırlar. Berin tüm hayat doluluğu ile nişanlısına spor bir araba aldırır ve arabayı kullanmasını ister. Fakat Ziya Turgut bir türlü arabayı kullanmayı beceremez. Berin, Ziya Turgut'un gözü önünde genç erkek arkadaşlarıyla arabaya binip denize gider. Ziya Turgut, Berin ve arkadaşlarının ardından bakakalır. Hikâyede evliliklerde yaş uyumundan fiziki görünüme kadar denkleğin olması gerektiği mizahi bir dille ifade edilir.

Sabahattin Ali'nin incelediğimiz hikâyelerinde evlilik kararında eşlerin yaş olarak denk olması gerektiği üzerinde durulur. *Çilli ve İki Kadın* hikâyelerinde evlilik kararının verilmesinde kadın adına kendisini söz sahibi olarak gören erkeklerin (baba, eş, sevgili) sorumsuz davranışları eleştirilir.

Çilli hikâyesinde küçük yaşta babasının zoruyla kendisinden yaşça büyük birisi ile evlendirilen Nigar'ın hikâyesi ile karşılaşırız. Nigar'ın parası için verildiği yaşlı eşi kıskançlık gösterip Nigar'a sıkıntılar yaşatınca Nigar eski bir okul arkadaşına sığınır. Eski okul arkadaşı erkek, Nigar'dan faydalanır onu hamile bırakır fakat sorumluluğunu almaz. Nigar çocuğunu dünyaya getirince geçinmek için

pavyonda bar kadını olarak çalışır. Nigar'ın içine düştüğü kötü yaşam şeklinde baba, yaşlı eş ve sorumluluk almayan genç sevgili rolleri ile erkekler suçlu görülür. Hikâyede yazar, normalleşmiş fakat yanlış olan bir ahlaki anlayışa karşı durur. Erkeğin kadın adına söz sahibi olması, kötü giden hayat şartlarının sebebi olarak kadının iffetsiz ve zayıf görülmesi hikâyede eleştirilir. Nigar, anlatıcının küçük bir çocukken sınıfındaki zeki, eski zeki bir öğrencisidir. Nigar babası, yaşlı kocası ve sorumsuz davranan genç sevgilisinin bencil kararları nedeniyle bar kadını olmak zorunda kalır. Yazar genel kabulün aksine Nigar'ı bar kadınlığından dolayı suçlamadığı gibi çocuğunun bakımı için türlü zorlukları göğüsleyen bir anne olarak yüceltir.

İki Kadın hikâyesinde de yaşlı erkek karakter geçkin yaşına rağmen heva ve hevesleri için parasının gücüyle genç bir kızı ikinci eşi olarak edinir. Yaşlı adam ölünce nikâhı da olmayan genç kadın küçük çocuğu ile ortada kalır.

Sait Faik Abasıyanık'ın *Kıskançlık, Düğün Gecesi, Loğusa, Ayten* hikâyelerinde evliliklerde eşlerin birbiriyle yaş, fiziki görünüm, sosyal konularda denk olması gerektiği vurgulanır. Bu hikâyelerde eşlerin yaş uyumu en temel denklik ölçütü olarak konulur.

Kıskançlık hikâyesinde köyde öğretmenlik yapan anlatıcı kendisi otuz beş yaşındayken köyün güzel kızlarından on yedi yaşındaki Fadime ile evlendirilir. Fadime, öğretmen kocasına karşı eş görevlerini bir vazife anlayışı ile yerine getirir. Fadime'nin âşık olduğu ise köyün çobanıdır. Kocasına göre de ikisi birbirine karşı biçilmiş kaftandır. Öğretmen koca bazen onların uzaktan konuşmalarına şahit olur fakat "*On yedi yaşında bir erkek çocuk on yedi yaşında bir kız çocuğunun elini tutarsa, otuz beş yaşındaki erkek on yedi yaşındaki kızın kocası da olsa şaşmamalıdır*" (Abasıyanık, 2018:46) diyerek kıskanmaya dahi hakkı olmadığını düşünür.

Ayten hikâyesinde on üç yaşındayken kırk beş yaşındaki bir bahçıvanla evlendirilen genç bir kadının hikâyesi ele alınır. Ayten, on dokuz yaşına geldiğinde bu evliliğin yüküne dayanamaz ve evden kaçar. "*Bir ramazan gecesi, göl kenarını, sessiz kasabayı hayal etmiş, bir davul sesi duyar gibi olmuş, kulağına: Dengi dengine, dengi dengine diye gümlen bir davul sesi gelmişti. Gözü hiçbir şeyi görmedi. Her şeyi bırakıp kaçtı.*" (Abasıyanık, 2018d:72) Ayten, İstanbul'da sokak satıcılığı yapar, genç bir erkekle dost hayatı yaşar. Fakat bu gençten hastalık kapar. Ayten hikâyede suçlu görülmez. Bu vicdan kanatıcı ahlaki durumun sebebi Ayten'in küçük yaşta yaşlı bir kişiyle evlenmesine neden olanlardır.

Hikâyelerde görücü usulü üzerine kurulan ve yaş, görünüş, aşk gibi unsurlara dikkat edilmeyen geleneksel evlilik tipleri eleştirilir. H. Z. Uşaklıgil, Halikarnas Balıkcısı, B. S. Kunt, K. H. Koray, Sabahattin Ali ve Sait Faik'in incelediğimiz eserlerinde bu konuya vurgu yaptığı görülür. Sabahattin Ali ve Sait Faik aile kurumunda kadın üzerinde erkeklerin karar verici olmasını eleştirir. Esendal, Karaosmanoğlu ise ailenin kurulmasında karaktere, çalışkanlığa, üretkenliğe ve vatanperverliğe önem verilmesi gerektiği üzerinde vurgu yapar.

3. Aile Olmanın Sorumlulukları

Bir toplumda ailenin sağlıklı olma hali toplumun da o ölçüde huzurlu, sağlıklı bir toplum olmasına öncülük eder. Adler evliliği, aile kurmayı tüm insanlığın mutluluğu için yapılan bir işbirliği olarak görür ve aile olmayı kabul eden kişilerin sadece birbirlerine karşı değil topluma karşı da sorumlulukları olduğunu savunur (2017).

İncelediğimiz hikâyelerde aile olmanın iffetli olma, çalışkan olma, karakterli olma gibi sorumlulukları olduğu üzerinde durulur. İncelediğimiz dönemde Esendal'ın hikâyelerinde erkeklerin çalışkan olması, helal kazanç sağlaması, iffetli olması gerektiği üzerinde durulurken Göktulga ve Ertem özellikle kadınların iffetli olma, güvenilir olma ve tutumlu olma gibi sorumlulukları yerine getirmesi gerektiği üzerinde durur.

Memduh Şevket Esendal'ın *Kayışı Çeken, Kızımız, Saide* hikâyesinde evlilik hayatının taşıdığı sorumluluklar konu edilir. *Kayışı Çeken* hikâyesinde evlilik hayatı için eş seçerken kişisel bir hedonizmden uzak durmak gerektiği vurgulanır. Hikâyedeki Ali Rıza Efendi eş olarak seçtiği kadından tüm geçmişini silerek kendisiyle bir hayat kurmasını ister. İnsanın doğasına aykırı olan bu talep, hikâyede Ali Rıza Efendi'yi mizahi bir sonuçla çok daha büyük bir yükün altında bırakır. Ali Rıza Efendi, evleneceği zaman eş adayında aradığı “*kimsesiz olsun*” (Esendal, 2016:37) koşulunu sağlayamayınca bulabildiği eş adayına “*kaynana, baldız, kayın istemem*” (Esendal, 2016:37) şartını kabul ettirir. Fakat hayat şartları Ali Rıza Efendi'ye eşinin tüm ailesine bakma mecburiyetinde bırakır. Hikâyede evliliğin sadece bir tek bireyin istekleri ve mutluluğu üzerine kurulamayacak kadar bileşenleri ve sorumlulukları olan bir kurum olduğu vurgusu yapılır.

Kızımız hikâyesinde kurtuluş savaşından sonra yeni kurulan devletle birlikte yeni sosyal bir yaşama başlayan halkın yanlış batılılaşma nedeniyle sahip olduğu değerleri kaybetmemesi gerektiği aile kurumundaki sorumluluklar üzerinden işlenir. Hikâyede anlatıcı, dayısı olduğu genç yeğeninın batı hayranlığı gölgesinde geçen evlilik yaşamını eleştirir. Genç kız ve eşi filmlerin, her gün gezmek ve dolaşmak hevesindeki arkadaş gruplarının yoğun etkisi ile evlilik yaşamlarını sağlıklı yürütemezler. Anlatıcı olan dayı, yeğenine ve eşine nasihatler vermeye çalışır. Nasihatler daha fazla çalışmak, üretmek, okumak üzerinedir ve bu nasihatleri en başta kendi yeğeni gezmelerine engel olacağı için reddeder.

Genç çift, arkadaş toplantılarında, eğlencelerinde ve sinema filmlerinde özenle takip ettikleri yeni batılı hayatı yaşama hevesindedirler. Fakat gerçek hayat insanların doğasındaki akışı değiştirmez. Damat, gelini aldatır. Fakat kız hala filmlerdeki gibi bir barışma sahnesi yaşayacakları hayaliyle sahte bir hayat yaşamaya devam eder. Bir süre ayrı kaldıktan sonra barışırlar. Kız dayısının destekleriyle Ankara'ya taşınır. Genç kadın ve eşi burada işe başlar, üreten hayatın bir parçası olurlar. Anlatıcı (dayısı) bir süre sonra yeğeninın evine gittiğinde büyük şaşkınlık yaşar. Ankara'da eski yanlış batılılaşma alışkanlıklarından kurtulan yeğenini Halkevi'nde sergi açacak kadar el işi becerisini geliştirmiş bulur. Genç kadın ve kocası artık üreten ve aile sorumluluklarının farkında olan bireyler olmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında toplum eski sorunlardan sıyrılmışken bu kez de yanlış batılılaşmanın etkileriyle birçok alanda sıkıntıya düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Bu nedenle hikâye aile kurumu ile ilgili olası tehlikelere karşı uyarma, eğitme ve yönlendirme amaçları taşır. Hikâyede sağlıklı bir evlilik yeni toplumun kurucu temeli olarak görülürken sağlıklı evliliğin temelini de kadın ve erkeğin çalışmak ve üretmek üzerine roller benimsediği, sorumluluk sahibi bireyler olması gerektiği vurgulanır.

Saide hikâyesi sağlıklı, mutlu bir evlilik için kadın ve erkeğin bir hedef doğrultusunda üreten kişiler olması gerektiği vurgusu ele alınır. Hikâyede zengin bir evin oğlu olan Şinasi Halil Bey, Avrupa’da eğitim görmüş kültürlü birisidir. Şinasi Halil Bey ülkeye döndüğünde kültürlü, idealist bir bayan olan Saide Hanım’la evlenir. Çiftin iki erkek çocukları olur. Evliliğin ilk zamanları iyi olsa da zamanla Şinasi Halil Bey’in Anadolu’da mücadele çalışmalarına katılıyorum bahanesi ardında eşini aldatması evliliği derinden sarsar. Şinasi Halil Bey sarsılan evliliğini kurtarmak için Ankara’da Milli Mücadeleye gerçekten katılır. Bunun üzerine Saide Hanım eşini affeder ve aile birlikleri yeniden kurulmuş olur.

Kızımız ve *Saide* hikâyelerinde eşlerin aldatmasına rağmen evlilikler boşanma ile sonuçlanmaz. Bunun aksine hikâyelerde kuruluş döneminde Ankara’da çalışmalara katılmayı ailenin ve dolaylı yoldan toplumun bozulan saadetini onaran idealist bir güç olarak gösterir.

Fahri Celal Göktulga’nın hikâyelerinde aile içindeki sorumluluklarda kadın karakterin iffetli, tutumlu olması ve hileci, fitneci olmaması gerektiği üzerinde durulur. Bu özellikleri taşımayan ailelerde huzur olmadığı gibi bu ailelerdeki erkekler iyi ve mağdur karakterler olarak sunulur. Bu nedenle yazarın bu hikâyelerde kadınlara karşı olumsuz bir cinsiyet ayrımcılığı yaptığı görülür.

Çile hikâyesindeki Saraylı denilen kadın çıkarıcı, zalim ve yalancı bir kadın tiplemesidir. Hikâyedeki koca, Saraylı’dan “*Allah’tan korkar gibi*” (Göktulga, 1943:15) kokacak kadar mağdurdur. *Talâk-ı Selase* hikâyesinde eşiyile boşanan adam, bütün suçu eşinde bulur. Eşi için; “*böyle bu kadar da bodur karı alınır mı? Mutlaka fitne fücür olur.*” (Göktulga, 2017:22) diyerek kadının boyuna kadar her yönden kabahatli olduğunu düşünür. Hikâyedeki erkek karakter ise her yönüyle haklı ve iyi bir karakter olarak resmedilir. *Tramvay Sefası* hikâyesinde sosyal hayatta eskiye göre daha sık karşılaşılan kadınlar; “*Ne kadar da çok, bol kokulu, astragan paltolu, boyalı, dertsiz, gamsız, erkeklerin parasını sarf eder hanımlar vardı.*” (Göktulga, 2017:235) ifadeleriyle erkeklerinin parasını harcayan savurgan ve dertsiz kişi olarak gösterilir. Yazar *Akşamcı* hikâyesinde evlilik kurumunu bir sıkıntı merkezi olarak gösterir. Nasıl evlendiğini anlatan sarhoş dost, evlilik için adımlardan birisi olan düğünü; “*Ağustosun on beşinci Perşembe günü idi bir düğün, bir patırdı, İrfancağız lanet halkasını boynuna taktı*” (Göktulga, 1943:106) şeklinde ifade eder. *İlaç* ve *Rahatsız Adam* hikâyelerinde aile hayatında kadının hilekârlığı nedeniyle aile huzurunun ve varlığının gölgelendiği konu edilir.

İlaç hikâyesinde kadınların evlilik hayatında kendi rahatlarını ve güçlerini yaşamak için hastalık vb. hilelere başvurduğu eleştirisi yapılır. Hikâyede ruh doktoru olan anlatıcı, bir akşam kapısına büyük bir telaşla gelen adamın eşiyile ilgili muayene

Cumhuriyet Dönemi (1935-1950) Türk Hikâyesinde Değerler İnşası: Aile Kurumuyla..

isteğini anlatır. Gelen erkek, eşinin cinnet geçirdiğini ve intihar etmesinden korktuğunu söyler. Doktor, gelen adamla beraber kadının yanına gider. Fakat doktor, mesleki deneyimlerine dayanarak kadının hasta olmadığını ve kudretini eşine ispatlamak için rol yaptığını düşünür. Doktor evden ayrılırken adama karısının aslında iyi olduğunu tedavisi içinse günde birkaç kez sebepsiz yere dövmesini tavsiye eder. Hikâyede evliliklerdeki huzursuzluğun sebebi olarak kadınların kendi hâkimiyetlerinde bir yaşam sürdürme istekleri için hilelere başvurmaları olarak görülür. Yazar yaşama dair ciddi bir sıkıntıları olmamasına karşın kadınların kendi hâkimiyetlerini sürdürme isteği nedeniyle aile içinde yaşattıkları huzursuzluğu mizahi bir dille eleştirir.

Rahatsız Adam hikâyesinde aile kuruluşunda kadının erkeği çıkarları uğruna kandırıp kullanması üzerine yaşanan çıkmazlar konu edilir. Hikâyedeki genç damat Nuri Bey, “*İnsanlığın bayağılığından, bitmez tükenmez adiliklerinden tamamen habersiz, kötülüklerle şaşkın, anlamaz, hayretler içinde bakan mavi gözlerine baktım da işte bu kadına güvenebilirim, diye ailesinden istedim, verdiler.*” (Göktulga, 1943:35) düşünceleriyle evliliğinin başlangıcını ve eş adayında gördüğü özellikleri belirtir. Fakat evliliğinin ilk gecesinde acı gerçekle karşılaşır, kadının türlü kirli işler içerisinde olduğunu anlar. “*Beyaz sahife...Meğer benden evvel ona neler yazılmıştı!...*” (Göktulga, 1943:35) Genç damat Nuri Bey, bu iş nasıl olsa sabah sonlanır dese de kadın ağlar, yalvarır. Nuri Bey sabırla birkaç ay bekler. Bu süreçte kadının bir başkasından hamile olduğu anlaşılır. Bu kez de çocuğun doğumunu beklerler. Bu beklentilerle kadının başka erkekten üç çocuğu daha olur. Genç adam çocuklara kıyamaz, onlara sahip çıkar. Hikâyede kadın; yalancı, çıkarıcı bir varlık olarak sunulur. Erkek ise masum ve merhametlidir. Hikâyede ailede huzurun temini kadının dürüst, iffetli olmasına bağlı görülür.

Yazarın huzurlu bir aile ortamı olarak ele aldığı hikâyelerde kadın karakterin; savurgan olmaması, evine ve çocuklarına sahip çıkması, iffetli olması en belirgin özelliklerdir. *Şimdi Beybam Var, Pancaroğlu Emine Hatun, Uzaktan Davul ve Bir Hüllenin Hikâyesi* hikâyelerinde evliliği olumlu ve güzel kılan; kadının geleneksel ahlaka uygun iyi karakterinden dolayıdır. Bu hikâyelerdeki kadınlar; tutumlu, saygılı ve iffetlidirler.

Pancaroğlu Emine Hatun kocası öldükten sonra sekiz çocuğunu dağıtmadan, hiç kimseye muhtaç etmeden büyütür. Emine Hatun’un “*mübarek ellerinde*” (Göktulga, 2017:279) evine giren “*dört okka ekmek, bir çuval un, iki çuval bulgur, bir teneke yağ, onun uğurlu ellerinde sanki sekiz misli olurdu.*” (Göktulga, 2017:279). Emine Hatun zaman içinde küçük oğlu dışındaki tüm çocuklarını kaybeder fakat onlardan geriye kalan gelin ve torunlarına da büyük bir mücadele vererek bakar, ailesini dağıtmaz.

Uzaktan Davul’da yıllarca cephelerde askeri doktorluk yapan koca, huzurlu ailesinin kaynağını şu sözlerle ifade eder: “*Bakın nasıl, bu yaşa inat gibi, diri, dipdiriyim, Hipokrat hekimin hazinesindeki hayat uzatır terkibi elde etmedim. İlla bu kadının bize bahsettiği huzur... Şunu isterimi bilmedi. Akşamları başına çatki çatıp hasta taklidi yapmadı. Ben beceriksizin biriyimdir, bir tıraş olurken bile dağıtmadığım yer kalmaz. Arkamdan koşar. Tırnakları kınalı kınalı değildir.*”

(Göktulga, 2017:284) Askeri doktor ailesinin ve kendisinin sağlık ve huzurunu eşinin iffetli, tokgözlü, sabırlı ve çalışkan olmasına bağlar. Bir nokta da yazar aileyi kadının özelliklerinin şekillendirdiğini belirtir.

Sadri Ertem'in incelediğimiz hikâyelerinde aile kurumunda huzuru, kadının yerine getirmesi gereken sorumluluklar üzerinde arar. Huzursuz ailelerin ele alındığı *Rahat Adam, Asri Çöpçatan, Cürm-ü Meşhut, Kar Yolları Kapamış* hikâyelerinde kadın karakterler eş olarak müsrif, dolandırıcı, çıkarıcı bir kimlikle resmedilir. Hikâyelerde kadınların para düşkünlüğü, hileci olmaları nedeniyle erkeğin hatalara zorladıkları konu edilir.

Kar Yolları Kapamış, Eser hikâyelerinde geçimlerini zor sağlayan iki ailedeki kadınlar gösteriş merakları nedeniyle eşlerini otomobil almaları konusunda zorlarlar. *Kar yolları Kapamış* hikâyesinde kadın, eşini başkalarıyla kıyaslar, onursuz da olsa bir yol bulup para kazanması gerektiğini söyler. “*Cemal Rasih geldi.. Yeni bir otomobil almış. Sesinden belli, bak o da seninle aynı sınıfta imiş! Amma onun içinde cevher var... Sen bir kitaptır tutturmuşsun... oğlum biraz el etek öp, büyüklere yanaş, adam ol!..*” (Ertem, 2014:492) Adam hiç istemese de eşinin baskıları sonucu el etek öpmeye karar verir, sağa sola mektuplar yazar. *Eser* hikâyesinde ise kendisinden otomobil isteyen eş eve ekmek dahi getirecek gücü olmayan bir heykeltıraş sanatçısıdır. Kadın bu durumu bilmesine rağmen ısrarını ve kıyaslamalarını sürdürür. Çift bir gün bir barda maden ocağı sahibi, kaba ve görgüsüz bir adamla karşılaşır. Adam gideceği baloya çifti de davet eder. Erkek elbisem uygun değil diyerek geri çevirse de maden sahibinin otomobilini gören kadın, adamla gider ve bir daha geri dönmez.

Sabahattin Ali'nin *Hanende Melek* ve *Selam* hikâyelerinde gönül macerası peşinden gidip ailesini maddi, sosyal ve psikolojik yoksunluklara terk eden erkekler eleştirilir.

Hanende Melek hikâyesinde yaşlı, evli, çocuklu olan Hüseyin Avni'nin genç ve güzel bir şarkıcı olan Melek'e duyduğu aşk nedeniyle ailesine yaşattığı zorluklar konu edilir. Hüseyin Avni evinin ve çocuklarının sorumluluğunu hiç düşünmeden genç şarkıcı Melek'in peşine düşer. Ev düzeni bozulan adamın eşi bile sadece bu durum nedeniyle daha sinirli olur. “*İki gündür eve uğramıyor, hepimiz açız. O gelmeyince annem büsbütün sinirlenip bizi dövüyor, gidin getirin diyor!*” (Ali, 2018c:22) Evde ailesinin yiyeceği olmamasına rağmen yaşlı adam, genç şarkıcıya altın bilezikler alır. Fakat şarkıcı kadın, yaşlı adamı görmek dahi istemez. Yaşlı adam bu zevki uğruna dayaklar yer, çamurlara atılır. Hüseyin Avni hem kendisini hem de ailesini boş bir macera peşinde maddi ve manevi olarak sefil eder. Hikâyede yaşlı adamın ailesinin sefil olması, kendisinin sarkıntılığı nedeniyle dayak yiyip çamurlara düşmesi birer ceza niteliğindedir. Bu nedenle hikâye geleneksel ders verici ahlak anlayışındadır.

Eserlerde aile olmanın getirdiği sorumluluklar iffet, çalışkanlık, dürüstlük gibi vurgular üzerinden işlenir. Dönemin hikâyecilerinden Sadri Ertem ve Fahri Celal Göktulga aile içi sorumluluklarda kadın karakteri suçlu görür ve kadının yerine getirmesi gereken sorumluluklara vurgu yapar. Kadından beklenen sorumluluklar; iffetli olma, tutumlu olma, evde huzuru sağlama, anlayışlı olma gibi

Cumhuriyet Dönemi (1935-1950) Türk Hikâyesinde Değerler İnşası: Aile Kurumuyla..

sorumluluklardır. Her iki sanatçının eserlerinde kötü giden aile yaşantısında erkeğin bir rolü olmadığı gibi yaşanan olumsuzluklardan erkek karakter mağdur gösterilir. Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde ise aile içi sorumluluklarda erkeğin kendi zevkleri ve rahatları için hareket etmesi eleştirilir. Sevdiği genç kadının ardına düşüp ailesini mağdur eden erkek karakterler yazarın bu konuda ele aldığı hikâyelere örnektir. Bu konuda kadın ve erkeğin eşit sorumluluklar alması gerektiği, alacakları sorumluluklarla sadece kendi yuvalarını değil ülkeyi de yeniden inşa edecekleri vurgusu M. Şevket Esendal ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun hikâyelerinde karşımıza çıkar. Eşlerden her ikisinin de iffet, çalışkanlık, üretim ve vatanperver olması gerektiği üzerinde vurgu yaparlar.

4. Ailenin Kuşatıcılığı

Aile, bireylerinin dertleriyle gerçek anlamda dertlenen sevinçleriyle sevinen canlı bir varlıktır. İncelediğimiz hikâyelerde de kişinin ne kadar maddi, sosyal gücü olursa olsun bir ailenin ferdi olmak onu dış dünyanın yabancılığından, kötülüğünden koruduğu vurgulanır. Kimsesizlik durumunda dahi kişi hayallerindeki aile motifine tutunarak psikolojik sağaltımını gerçekleştirir. Ailenin kuşatıcılığı konusu dönemin hikâyeleri içinde üzerinde en çok durulan konulardan biri olarak karşımıza çıkar. Böylelikle yeni sosyal düzende aile kavramının korunmasının önemsendiği görülür.

Halid Ziya Uşaklıgil'in *Malım Menâlim*, *Fatma'nın Evi*, *Kötü Bir Gece* hikâyelerinde evin, ailenin bireysel bir kuşatıcılığı olduğu vurgulanır. *Malım Menâlim* hikâyesinde, eğitilmiş, zengin ve hizmetçilerinden başka kimsesi olmayan genç diplomat evlenmek istediği bayan tarafından aldatılması üzerine hayata tutunamaması konu edilir. Bir diplomat olarak görev yapan genç adam hastalanır ve ölür. Hikâyede genç adamın hastalanma sebebi sevdiği kadına ulaşamama, yuva kuramama ve çocuk hasreti çekmesi olarak görülür.

Fatma'nın Evi hikâyesinde ailenin kuşatıcılığı kimsesiz kalan küçük bir kızın derin yalnızlığı üzerinden işlenir. Anlatıcı bir süreliğine misafir olarak kaldığı akraba evinde kendisine hizmet etmesi için verilen Fatma adındaki kızı gözlemler. Küçük kız çok sessiz ve bir çocuktan beklenmeyecek kadar hüznüldür. Anlatıcı, Fatma'nın babasının şehit olması, evlerinin yanması, abisinin de kaybolmasıyla dağılan ailelerinin hüznünü yaşadığını öğrenir. Fatma, annesi ve iki küçük kız kardeşiyle geçinmek için İstanbul'da bir harabeye sığınır. Anlatıcı, küçük Fatma için üzülür, onunla dertleşmek ister fakat Fatma üzüntüsünü kimseyle paylaşmaz. Bir gün anlatıcı uzaktan izlediği Fatma'nın taşlardan küçük bir ev yapıp yapraklarla eski evlerinin hayvanlarını hayalen yerleştirdiğini görür. “*Bu köşkle, onun yüksek çatısıyla, geniş balkonlarıyla alakasız, arkasını dönmüş, orada Fatma kendi evini, Karamürsel'de yanmış evini, yoksul, dağınık, perişan, ama mutlu evini tekrar yaşatmaya çalışıyordu*” (Uşaklıgil, 2017:103). Küçük kız yapraklara tavuk çağırır gibi seslenir. Fatma, hayalinde canlandırıp oynadığı oyunla eski mutlu günlerinden birini yaşamaya çalışır.

“*Bu kırmızı oğlan kesin o büyük yaprak babayığit, onurlu kibirli, baş daima yukarıda, kıpkırmızı bir horozdu. Galiba hep evin etrafında toplandılar. O*

zaman Fatma mutlu ve rahat bir şekilde kumların üstüne uzandı ve bir elini başının altına koyarak, bir elini evine ve tavuklarıyla horozuna doğru uzatarak, artık karşısında evi, tavukları ve horozu, neşeli güneşin çağlayanları altında nurlu bir uykuya daldı.” (Uşaklıgil, 2017:104).

Bachelard, evi insanın ilk evreni olarak görür ve evin dış dünyanın tüm saldırılarından insanı koruyan bir sığınak olduğunu söyler (Bachelard, 2014). Ev; bireye, dış dünyanın tüm kaosuna rağmen, bu dünyada oturan biri olacağım diyebilme gücü verir (Bachelard, 2014). Hikâyede evin bu sığınak rolü üzerinde durulur. Bir evde aynı kan bağından bireylerin oluşturduğu aile, bireyleri için bir ruh sağaltım aracıdır. Hikâyedeki küçük kız da bu ihtiyacını konuşarak dile getirmek yerine bir çocuk için kendini ifade etme yolu olan oyun ile bir eve, aileye ait olamamanın üzüntüsünü gösterir. Hayatın yaşanabilmesi için bireyin farkında olmadan geliştirdiği savunma mekanizmaları devreye girer. Küçük kız da gerçek evi olmasa da evcilik oyununda yaptığı ev ile huzur duyar, hayata tutunur. Hikâyeye; aile kuşatıcılığı değeri bakımından oldukça başarılıdır.

Memduh Şevket Esenal’ın *Gençlik, İhtiyarlık* hikâyelerinde insanın önemli iki hayat dönemi evlilik, aile kurumu yönüyle ele alır. Hikâyelerde evlilik ve aile kurumunun birey için bir ömür boyu sağaltım desteği olduğu vurgusu yer alır.

Gençlik hikâyende genç bir çift olan Hayriye Hanım ve eşinin birbirlerine karşı sevgisi ele alınır. Hayriye Hanım eşini düşünen, onun rahat etmesi için gayret gösteren genç bir kadındır. Her iki eş de gençliğin kendilerine verdiği tazeliikle birbirlerine karşı samimi ve sevecendir. *İhtiyarlık* hikâyesindeki eşler ise gençliklerinde iyi geçinen bir çiftin yaşlanınca artan geçimsizliklerini konu eder. Yaşlı çift adeta kavga etmek için türlü bahaneler arar, Gençliklerinde böyle olmadıkları için de birbirlerini suçlarlar. Fakat yine de eşlerden birisi biraz hastalansa diğeri yalnız kalmak korkusu ile büyük bir endişeye kapılır. Hikâyelerde hayatın iki önemli döneminde evlilik hayatının farklı boyutları olduğu fakat hangi koşulda olursa olsun evliliğin birey için kuşatıcı bir değer taşıdığı vurgusu yapılır.

Bekir Sıtkı Kunt’un incelediğimiz hikâyelerinde geleneksel bir ahlaki anlayışla aile kurumunun kuşatıcılığı ele alınır. Hikâyelerde aile kurmanın özellikle kadınlar için emniyet ve iyi hal güvencesi olduğu vurgulanır. *Baba ve Kızı, Yıldız, Kanca, Gönül Bu* hikâyelerinde bir genç kızın vakti geldiğinde çok fazla eleştirici davranılmadan evlenmesinin daha iyi olacağı vurgusu yapılır. Hikâyelerdeki ortak özellik vaktiyle uygun taliple evlenmeyen genç kadınlar geri dönülmez sıkıntılı hayatların içine düşerler. *Kanca* hikâyesinde genç yaşında iki çocuğuyla dul kalan Mevlûde Erkıran birçok erkeğin fiziksel, psikolojik ve cinsel saldırılarına maruz kalır. En sonunda Mevlûde kendisine yaklaşan erkekleri öldüren bir katile dönüşür. *Gönül Bu* hikâyesinde zengin kocasını terk edip ayyaş sevgilisine kaçan Zahide yoksulluk, dayak ve sosyal tecrite maruz kalır.

Baba ve Kızı hikâyesinde imam bir babanın kızı Hatice’yi sıkı bir koruma altında yetiştirmesi, gelen talipleri beğenmemeleri sonucu kızının evden kaçıp kötü yola düşmesi konu edilir. Hatice genç kız olunca mahalledeki şoför Hidayet ister. Aile, Hidayet’in kazancını küçümser ve evliliğe izin vermez. “*Hele bir defasında Hatice’yi komşularından bir şoför Hidayet vardı, işte o istedi. Doğrusu bu uygun bir*

Cumhuriyet Dönemi (1935-1950) Türk Hikâyesinde Değerler İnşâsı: Aile Kurumuyla..

evlenme olacaktı. Hidayet'in kullandığı otomobil, gerçi kendisinin değildi. Ama her gün işte idi. Boşta kaldığı yoktu. Rızkını mis gibi çıkarıyordu. Bu dünyada sanki daha ne olacak..." (Kunt, 1941:51) Sıkı bir kontrol altında tutulan Hatice fırsatını bulunca evden kaçar, hayat kadını olur. Hatice'yi uygunsuz yerlerde ilk gören de Şoför Hidayet olur. Hatice'nin babası Şoför Hidayet'in evine gittiğinde ilk olarak onun düzgün aile yaşantısıyla karşılaşır. Şoför Hidayet'in eşi ve çocuklarıyla karşılaşan Hatice'nin babası kendi iç dünyasında gördüğü düzgün aile yapısının kızına ait olmasına engel olduğu için pişmanlık duyar.

Sait Faik Abasıyanık'ın *Garson, Bekâr, Menekşeli Vadi* hikâyelerinde ise aile varlığının olumlu yönü ele alınır. Aile bütünlüğünün kişilere huzur, yaşama gücü, çalışma azmi vereceği vurgulanır.

Garson hikâyesinde çalışkan ve hırslı bir kişi olan Ahmet, eşinin ölümü üzerine hayata karşı tüm istek ve çabalarını sonlandırır. "Bu ölümle Ahmet, dünya yüzünde sahibi olunacak şeyin yalnız bir kadın olabileceğini, ötesinin yalan, haksız olduğunu ve kendisine kadından gayri bir şeye sahip olup olmamanın vız gelip tırıs gittiğinin farkına varmıştı." (Abasıyanık, 2018a:81).

Menekşeli Vadi hikâyesinde Bayram adındaki genç adam, evli ve iki çocuklu bir çiftçi olmasına rağmen "boyalı, kokulu kadın" (Abasıyanık, 2018d:39) koklamak hevesiyle ailesini terk eder. Şehirde Seher adında boyalı ve kokulu bir kadınla tanışır. Bayram bu ilişki nedeniyle bozuk bir yaşamın içine düşer. Öyle ki bir gün Seher'i dahi bıçaklar. Bayram bu hayattan kaçarak ailesine döner. Anlatıcı bir yıl sonra onu ve ailesini uzaktan görür. Çift menekşe kokulu bir vadinin içinde tarla işleriyle uğraşmaktadırlar. Hikâyede aile hayatının insana düzen, sağlık ve huzur getireceği vurgulanır. Başkahraman Bayram, ailesini terk etmenin karşılığında maddi ve manevi bir bedel öder. Bu nedenle hikâye ahlaki olarak geleneksel, ders verici ahlaki bir anlayışa dayanır.

Tarık Buğra'nın *Havuçlu Pilav, Fal, İki İhtiyar, Buhran* hikâyelerinde geleneksel bir bakış açısıyla aile kurumunun bireyler için kuşatıcılığı, psikolojik bir sağaltım mekanizması olduğu vurgusu ele alınır. *Havuçlu Pilav, Buhran, Fal* hikâyelerinde bireylerin sorunlarının aile hayatında çözülebileceği vurgulanır. Hikâyelerde aile içi anlaşmazlıklardan kaçmak için erkek olan eş, sokağa, yalnızlığa, arkadaşlarına kaçar. Fakat mutluluğu bu kaynakların hiç birisinde bulamaz. Ruhsal rahatlama ve gerçek mutluluk ailesine döndüğünde sağlanır. *İki İhtiyar* hikâyesinde de yazarın aile hayatının mutluluk kaynağı olduğu fikrini destekler. Hikâyede evlenmeyen bireyin gençliğinden yaşlılığına kadar hayatından kesitler alınır. Bu kişi evlenip bir aile kurmamanın bedelini sürekli bir karmaşa ve mutsuzluk içinde olma hali olarak yaşar.

Havuçlu Pilav hikâyesinde bir evde erkeğin pilava havuç katılabileceğinden, eşinin yeniliklere açık olmadığından şikâyetle tartışma çıkar. Anlatıcı erkek eş, bu dertle kendisini meyhaneye atar. Orada hiç tanımadığı bir adama eşinin öldüğünü, onu çok sevdiğini, çok yalnız kaldığı gibi yalanlar söyleyerek kendini acındırır. Fakat bir süre sonra kendisini dinleyen adam sıkılır ve kaçar. Anlatıcı koca, bunun üzerine evine büyük bir özlem ve sevinçle döner, eşinin gönlünü alır. Eşi de onun ısrar ettiği havuçlu pilavı yapmıştır. Yerler, gülerler, yeni

günler için birlikleri güçlenmiş olur. Hikâyede aile içindeki sorunların abartılsa da dışarıdan bakıldığında aslında sorunun bir havuçlu pilav kadar basit olabileceği fikri ele alınır. Ailenin kıymetli bir değer olduğu ve sorunların kendi içerisinde yine tatlı dil ve ince hareketlerle çözüleceği vurgulanır.

Fal hikâyesinde genç bir adamın aşkına karşılık bulamaması üzerine girdiği bunalım sonucu ailesini terk edip öz yaşamına uygun olmayan bir hayatın içine doğru sürüklenmesi konu edilir. Hikâyedeki anlatıcı üçüncü fakat adeta ilahi bir ses gibi ona “*Senin bir muhitin vardı, bir annen, birçok akraban vardı, dostların vardı.*” (Buğra, 2019:85) diyerek yaralarının ailesi ve dostlarıyla tamir olacağını fısıldar. Bilge ses, genç adama “*Yerine dön. Döneceksin de. Sen bunu yapacak kudrete sahipsin; çünkü senin bir hayatın var, ihmalinle, inkârınla öldüremeyeceğin bir hayatın var...*” (Buğra, 2019:58) huzur ve mutluluğun ailesiyle geleceğini işaret eder.

Dönemin hikâyelerinde ailenin kuşatıcılığı daha çok dağılan ya da gerçekleşmeyen aile hayatlarında bireylerin yaşadığı yalnızlık, üzüntü, ruhen ve fiziken sağlıksız olma gibi sorunları doğurduğu fikri ile dile getirilir. Hikâyelerde kadın için de erkek için de aile hayatı kuramamanın yıkıcı etkileri olur. Birey her türlü sorununa aile içinde doğru çözümü bulur. Dönemin hikâyesi aile birliğinin önemini, kuşatıcılığını vurgulamak adına bireyin yalnızlaşmasını bir sorun olarak görür. Bu nedenle bu konu başlığında ele alınan hikâyelerde geleneksel ders verici ahlak anlayışının daha belirgin olduğunu görürüz.

5. Aile Kurumunun Dağılması: Boşanma

Cumhuriyet döneminde yapılan yenilik hareketleriyle kadının toplumsal konumunda önemli değişimler meydana gelir. Devlet içinde kadının siyasi ve sosyal haklar elde etmesi aşama aşama gerçekleşir. Türkiye’de 4 Ekim 1926 tarihinde kabul edilen Medeni Kanun ile kadın ve erkek ilk kez kanunen eşit konuma gelir. Türk Medeni Kanunu’nun kabul edilmesiyle kadınlar boşanma, velayet hakkı, mallarda tasarruf hakkı kazanır.

İncelediğimiz hikâyelerde evliliklerde anlaşmazlık durumu olduğunda kaba kuvvet, şiddet, cinayet gibi eylemlerin çağ dışı olduğu, medeni bir şekilde boşanmanın yapılacak en doğru iş olduğu vurgulanır. Bu nedenle hikâyelerde yeni toplumsal yapıyı şekillendirme, eğitime hedeflerinin olduğu görülür.

Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın *Gönül Ticareti*, *Uçurumun Kenarında*, *Hangisi Daha Zevkli*, *Çocuğumun Babası* hikâyelerinde yeni sosyal dünya düzeni için toplumu şekillendirme çabasında olduğunu görürüz. Yazar hikâyelerinde aileyle ilgili sorunlarda -toplumsal birikim ve dini görüşlerle kabul edilemeyecek hatalarda dahi- insanları akıllıca düşünüp medeni esaslara göre hareket etmesi gerektiği üzerinde durur.

Berna Moran’ın “*Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın ‘Yüksek Felsefe’si’*” adlı yazısında, yazarın kadın-erkek ilişkilerinde Gürpınar’ın çiftler arasındaki isteğin bitmesi ve çiftlerden herhangi birinin bir başkasına yönelmesini doğanın bir kanunu olarak gördüğünü belirtir (2002). Buna bağlı olarak Gürpınar, kadın ve erkek ilişkisinde çiftlerin birbirine tarafsız ve akılcı bir tutumla yaklaşılması gerektiğini

Cumhuriyet Dönemi (1935-1950) Türk Hikâyesinde Değerler İnşası: Aile Kurumuyla..

savunur (Moran, 2002). İncelediğimiz hikâyelerde ortak yapı kadının erkeği aldatması üzerine kurulu olup erkeğin medenice boşanmasının en doğru karar olduğu vurgusudur.

Gönül Ticareti adlı hikâyesinde Bahire adındaki genç kadının eşi Nihat'ı aldatması üzerine boşanmaları konu edilir. Bahire ileride maddi zorluk çekmeme ümidiyle üçüncü çocuğunu zengin bir erkekten edinerek eşini aldatır. Bu durum ortaya çıktığında da kendisini “*Eski ahlaktan yeni ahlaka geçiyoruz.(...) bu önemli sosyal dönüşüm alışkınsızlığının elbette çok kurbanları olacak, insanlar arasında vahşilikle medenilik düellosu daha çok zaman sürecektir. İstersen hamal Melo gibi bıçağı çek, kanımı dök.*” (Gürpınar, 2016a:13) sözleriyle savunur. Hikâyede Bahire'nin yeni ahlak dediği aslında yazarın yanlış batılılaşma olarak eleştirdiği tutumdur. Nihat “*hamal Melo*” gibi olmamak için medenice eşinden boşanır. Hikâyede yanlış batılılaşma nedeniyle toplumun en önemli birliği olan ailenin dağılması eleştirilir. Fakat yine de fiziki şiddet ve cinayet eylemlerinin yerine medenice boşanma yolunun tercih edilmesi gerektiği vurgulanır.

Uçurumun Kenarında hikâyesinde Manolya adındaki genç kadının kendisinden yaşça büyük bir kişiyle evlenmesi sonucu içine düştüğü bunalım konu edilir. Genç kadın eşinden boşanmak ister fakat vahşice öldürüleceği korkusuyla buna cesaret edemez. Hikâyede kadının daha büyük çıkmazlara düşmeden medenice boşanmanın gerektiği vurgulanır. “*Kocasından şiddetle nefret eden bir kadını günah üzerinde yakalamak saatini beklemeden önce bırakmalıdır.*” (Gürpınar, 2016a:22). Kadının sevmediği, istemediği bir evlilikte mutsuz ve çaresiz olması yerine boşanmanın daha iyi olacağı vurgusu yapılır.

Hangisi Daha Zevkli hikâyesinde Peyman adındaki genç kadın eşini aldatmakta fakat eşi Haşim Ulvi'nin kendisini öldüreceği korkusu nedeniyle boşanmaya cesaret edememektedir. Ne var ki Haşim Ulvi bu yasak ilişkiyi öğrenince karısını bıçaklayarak öldürür ve hapse düşer. Hapiste tek başına doğru ve yanlış sorgularken hiç tanımadığı fakat “*dert ortağınız...*” (Gürpınar, 2016a:3) imzasıyla hapishaneye gelen mektupta “*Büyük babalarımız sadakatsiz aşıftayı öldürürlermiş. Bu atadan kalma şeyin vahşetinden yüreklerimizi temizlemeliyiz. Aldatıcı düşüncelerin sakatlıkları üzerinde inatla durmak geçmiş yüzyıllara dönmek demektir. İnsanlıkta yenilenmek çılgınlığıyla çırpınıyor.*” (Gürpınar, 2016a:30) ifadeleriyle hata yaptığının düşüncesi ve pişmanlığı içinde büyür.

Çocuğumun Babası hikâyesinde Nedim Uğur, hamile eşi Şükran'ın kendisini en yakın arkadaşı Arif Şehla ile aldattığını öğrenir. Nedim, Şükran'a “*Apaçık bir gerçekle önünde tersine bir inatla her iki taraf için bu geçimsizlik acısını uzatacak budala kocalardan değilim*” (Gürpınar, 2016a:44) diyerek boşanmaya razı olduğunu belirtir. İhanetine uğradığı yakın arkadaşı Arif Şehla'ya “*Aynı sonla karşılaşan kocaların bu akli, mantığı, ağır başlı olmaları ve medeni harekete uymalarını dilerim*” (Gürpınar, 2016a:54) sözleriyle yeni toplumsal yapının yönelimlerini çizer.

Gürpınar'ın evlilik değerini doğrudan konu aldığı üç hikâyesinde de mutsuz bir evlilik yaşamaktansa medeni yollar kullanılarak evliliğin bitirilmesi

görüşü üzerinde durur. Hikâyelerde evlilikte kabul edilemez bir hata dahi olsa şiddet uygulama, öldürme eylemlerinin seçilmemesini telkin edilir.

Memduh Şevket Esendal'ın *Bir Kadının Mektubu* hikâyesinde düzenli bir aile yapısında yetişen öğretmen Ayşe Hanım, eşi Haydar Bey'in kazancını uygunsuz yollarla elde ettiğini anlaması üzerine ondan boşanır. Ayşe Hanım, kıtlık zamanında olmalarına rağmen evlerinin pahalı eşya ve yiyeceklerle dolup taşmasından rahatsızlık duyar. Çünkü Ayşe Hanım'ın en çok kıymet verdiği şey helal yolla olan kazançtır. Bu nedenle Ayşe Hanım, maddi imkânları artmasına rağmen eşinin kazancının helal olmadığını düşündüğü için eşinden boşanır.

Hikâyede eğitilmiş ve düzenli bir ailenin kızı olan Ayşe Hanım, zenginliği, refahı artırmasına rağmen eşinin haram yollarla kazanç elde etmesini kabullenemez. Ayşe Hanım'ın menfaatlerine uygun olsa dahi onursuz bir yaşamı kabul etmemesinde düzenli bir aile terbiyesinde yetişmiş olmasına bağlanır. Dönemin insanına üst bir ahlaki duruş örneği olan bu hikâyede toplumun helal kazanç, onurlu bir yaşam gibi konularda yönlendirilmek istendiği görülür.

Sadri Ertem'in *Bir Boşanma Hikâyesi* 'nde gençliğinde fakir olmasına rağmen zengin bir ailenin kızıyla evlenen Fettah adındaki genç adamın zaman içinde makam, para ve yanlış batılılaşmanın esiri olmasıyla evlilik hayatının sonlanması konu edilir. Fakir ve dul bir kadın olan Hürmüz Hanım, oğlu Fettah'ı bin bir zorlukla okutur. Oğlunun okulu bitince de komşuları zengin ve güç sahibi Miralay Selim Bey'den oğluna iş konusunda yardımcı olmasını ister. Miralay Selim Bey o gün küçük kızına görücüye gelen adayın züppeliğinden şikâyet eder ve "*fakir olsun, fakat adam olsun*" (Ertem, 2014:73) diyerek kızını Fettah'a verir. Fettah bu evlilik sayesinde zaman içinde zengin ve makam sahibi bir bey olur. Fakat zaman içinde zenginliğin ve çevresinin getirdiği batılılaşma hevesiyle giyimden dansa, yemekten eşinden hoşlanmaya kadar tüm tutumları değişir. "*Balolar, süvareler onun için artık işin tabii icaplarından biri sayılıyordu. Dans öğrendi, cici bici fraklar, smokinler yaptırdı. Küçük ve modern möbelleli apartmanında gramofon bile ortadan kaldırıldı. Udu koyacak yer bulamıyordu. Karısı ile çatışma böyle başladı.*" (Ertem, 2014:654). Genç kadın bu duruma daha fazla dayanamaz ve Fettah'tan boşanır.

İncelediğimiz hikâyelerde aile kurumunun dağılması, boşanma değerinde yeni sosyal devletin resmileşmiş bir yeniliği olan medeni kanun gerekleri üzerinde vurgu yapılır. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın hikâyelerinde eşlerin -en kabul edilemez ahlaki durumda dahi- anlaşmazlıklarında medenice boşanma yoluna gitmesi gerektiği vurgulanır. Esendal ve Ertem ise boşanmada bir hedef koyar. Erkek olan eş helal kazanç sağlamadığı, yanlış batılılaşma ile yozlaştığı gerekçeleriyle karısı tarafından boşanır. Böylelikle her iki yazar da erkeği doğru ve erdemli davranışa davet ettiği gibi kadına da boşanma hakkını vermiş olur.

Sonuç

Makalemizde 1935-1950 arası Cumhuriyet Dönemi basılı hikâye kitapları aile kurumu ile ilgili değerler bağlamında incelenmiştir. Bu dönemde eser veren yazarların aileyi korumak, yeni kurulacak ailelerin sağlam temeller üzerine kurulmasına yönlendirmek, aile içi sorumluluklar konusunda rehberlik etmek ve aile

Cumhuriyet Dönemi (1935-1950) Türk Hikâyesinde Değerler İnşası: Aile Kurumuyla..

içi anlaşmazlıklarda medeni bir şekilde boşanma yoluna gidilmesini telkin etmek şeklinde yaklaşımlarla eserlerini işledikleri görülür.

Dönemde eser veren yirmi dört yazardan on ikisinin aile ile ilgili değerlere doğrudan vurgu yaptığı tespit edilmiştir. Bu değerlerden en çok aile kurma kararında eşlerin yaş, fiziki, sosyal ve maddi açılardan denkliğinin gözetilmesi en çok üzerinde durulan konudur. Bunu eş adaylarının görücü usulü yerine birbirlerini seçmesi, eş adayının üreten ve karakterli birey olması gibi vurgular izler.

Aile olmanın sorumluluklarında kadına, erkeğe ve hem kadına hem erkeğe düşen sorumluluklar açısından hikâyeler ele alınmıştır. Bu sorumluluklar iffetli olma, çalışkanlık, erdemli kişi olma, üreten ve vatanperver kişiler olma gibi değerleridir. Dönemin hikâyecilerinden Sabahattin Ali erkeğin sorumluluklarına vurgu yaparken M. Şevket Esendal ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu kadın ve erkeğe eşit şekilde sorumluluklar düştüğü üzerinde durur. Dönemin hikâyecilerinden Sadri Ertem ve F. C. Göktulga ise hikâyelerinde aile içi sorumluluklarda kadına karşı negatif bir ayrımcılık yapar ve genel anlamda aile içi sorunların sebebi olarak kadını gösterirler.

İncelediğimiz hikâyelerde ailenin kuşatıcılığı konusunda evlen(e)meyen kadın veya erkek yalnızlık, üzüntü, fiziki ya da ruhsal hastalık gibi sorunlarla karşılaşır. Konuyla ilgili hikâyelerde öne çıkan vurgulardan bir diğeri de bireyin sorunlarını ailesi yoluyla çözüme kavuşturacağı fikridir. Hikâyelerde aile birliğinin korunmasını hedef alan ailenin kuşatıcılığı değerinin geleneksel, ders verici ahlak anlayışı ile ele alındığı görülür.

Medeni kanun ile kadına verilen boşanma, velayet hakkı, mallarda tasarruf hakkı gibi haklar dönemin hikâyelerinde de yer alır. H. R. Gürpınar aile içi anlamsızlıklarda sebep ne olursa olsun medeni bir şekilde boşanmanın en doğru karar olduğu üzerinde durur. M. Ş. Esendal ve S. Ertem ise kadına boşanma hakkını kullanırır. Boşanmalardaki ortak sebepler; erkeğin helal kazanç, erdem, güvenilirlik gibi değerleri sarsması üzerine gerçekleşir.

Hikâyelerde kentli aile hayatlarından kesitlerin alındığı görülür. Böylelikle hikâyelerde Cumhuriyet Dönemi ile birlikte başlayan yeni siyasi ve sosyal düzenin beklentilerine uygun bir şekilde toplumun kentlerden başlayarak eğitime, yönlendirme amacı güdüldüğü görülür. Hikâyelerde edebi dilin etkileyiciliği göz ardı edilmeden daha sağlıklı bir aile kurmanın/olmanın yolu çizilir. Aile kurumuyla ilgili konularda medeni dünyanın gerekleri için kapı aralanırken yeni ülkenin kurulması için çalışmak, üretmek ve vatanperver olmak değerlerine de vurgu yapılır.

İncelenen Eserler

- Abasıyanık, S. F. (2018a). *Semaver*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Abasıyanık, S. F. (2018b). *Sarnıç*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Abasıyanık, S. F. (2018c). *Şahmerdan*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Abasıyanık, S. F. (2018d). *Lüzumsuz Adam*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Ali, S. (2018c). *Yeni Dünya*. İstanbul: YKY.
- Ali, S. (2016). *Sırça Köşk*. İstanbul: YKY.
- Balıkçısı, H. (2014). *Merhaba Akdeniz: hikâyeler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Buğra, T. (2019). *Oğlumuz*. İstanbul: İletişim.
- Ertem, S. (2014). *Toplu Öyküler*. İstanbul: Salkımsöğüt.
- Esendal, M. Ş. (2016). *Otlakçı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Esendal, M. Ş. (2018). *Mendil Altında*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Göktulga, F. C. (1943). *Eldebir Mustafendi: hikâyeler*. İstanbul: Ahmet Sait Kitabevi.
- Göktulga, F. C. (2017). *Kedinin Kerameti (Bütün Hikâyeleri)*. İstanbul: YKY.
- Gürpınar, H. R. (2016a). *Gönül Ticareti*. İstanbul: Karbon Kitaplar.
- Gürpınar, H. R. (2016b). *Melek Sanmıştım Şeytanı*. İstanbul: Karbon Kitaplar.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2017). *Millî Savaş Hikâyeleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koray, K. H. (1940). *Bir Otelde 7 Kişi*. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi.
- Koray, K. H. (1983). *Kenan Hulusi Koray'dan Hikayeler*. (Düzenleyen: İnci Enginün). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kunt, B. S. (1937). *Talkınla Salkım*. İstanbul: Bozkurt Basımevi.
- Kunt, B. S. (1941). *Herkes Kendi Hayatını Yaşar*. İstanbul: Vakit Basımevi.
- Kunt, B. S. (1941). *Yataklı Vagon Yolcusu*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Uşaklıgil, H. Z. (2011a). *Onu Beklerken*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Uşaklıgil, H. Z. (2011b). *Kadın Pençesi*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Uşaklıgil, H. Z. (2017). *Aşka Dair*. İstanbul: Mühür Kitaplığı.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2004). *Türk Millî Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altun, S. (2003). "Eğitim Yönetimi ve Değerler". *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1/1, 7-18.
- Aşkaroğlu, V. (2013). "Dede Korkut Hikâyelerinden Dirse Han Oğlu Buğaç Han Anlatısı Üzerine Simgesel/Arketipsel Bir Çözümleme". *Karadeniz Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (17), 120-132.
- Atabek, E. (1999). *Hayatımız ve Değerlerimiz*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Aydın, M. (2003). "Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği", *Değerler Dergisi*, 1(3), 121-144.
- Bachelard, G. (2014). *Mekânın Poetikası*. (Çev. Alp Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Burroughs, J. E. ve Rindfleisch, A. (2002). "Materialism and Well-Being: A Conflicting Values Perspective". *The Journal of Consumer Research*, 29, 348-370.
- Clausen J. A. (1968). "Historical and Comporative View of Socialization Theory and Research", *Socialization and Society*, (Ed.: J.A. Clausen), Boston: Little Brown, 12-24.
- Egri, C. P. ve Ralston, D. A. (2004). "Generation Cohorts and Personal Values: A Comparison of China and the United States". *Organization Science*, 15, 210-220.

Cumhuriyet Dönemi (1935-1950) Türk Hikâyesinde Değerler İnşası: Aile Kurumuyla..

- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi*, Ankara: Ötüken Yay.
- Güzel, A. (2006). “Edebiyat Eğitiminde Amaçlar ve Bu Amaçlara Yönelik Yöntem Teknik ve Örnek Uygulamalar”, *Milli Eğitim Dergisi*, C.169, s.85-106.
- Hökelekli, H. (2011). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi*. 1. Basım. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kanad, F. (1963). *Pedagoji Tarihi*, 4. Baskı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kaplan, M.(1970). *Nesillerin Ruhu*, 2. Baskı, İstanbul: Hareket Yayınları.
- Kavcar, C. (2017). *Edebiyat ve Eğitim*, 4. Baskı, Ankara, Anı yayıncılık, 2017.
- Kuşdil, M. E., ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). “Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Scwartz Değer Kuramı”, *Türk Psikolojisi Dergisi*, Sayı:45, S.59-76.
- Miroğlu, İ. (25.10.1996 / 9.11.1996), *Türkiye Gazetesi*.
- Moran, B. (2002). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.
- Okay, O. (2015). *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, 4. Baskı, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2009). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul:Timaş Yayınları.
- Özdenören, R. (2018). *Edebiyat ve Hayat*. 3. Baskı. İstanbul: İz yayıncılık.
- Yavuzer, H. (2009). *Ana- Baba ve Çocuk*,.20. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yörükoğlu, A. (2007). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. 7. Basım. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Welton, D. A. ve Mallan, J. T. (1999). *Children and Their World*. Boston: Houghton Mifflin Co.